

дані, дозволяють зберегти об'єкт у його поточному стані та відкривають нові підходи до планування та управління.

КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

¹Конюк А.Є., професор, ²Василенко О.Б., д.арх., професор,
²Намчук О.В., аспірантка, ²Al Echsheikh El Alaoui Douaa, аспірантка
¹(Національний університет «Полтавська політехніка»),
²(Одеська державна академія будівництва та архітектури)

Реставрація (відновлення) - комплекс реставраційних робіт, які виконують на підставі науково-проектної документації з метою подальшого збереження пам'ятки. Згідно із законодавством України, реставрація - це сукупність науково обгрунтованих заходів щодо укріплення (консервації) фізичного стану, розкриття найхарактерніших ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів об'єктів культурної спадщини, пам'яток із забезпеченням збереження їхньої автентичності.

Принципи, правила і методика реставрації архітектурних пам'яток сформовані у XIX ст. У країнах Західної Європи (Франція, Італія) започатковані заходи з поновлення, покращення і відбудови визначних старовинних споруд; такі суперечливі заходи тоді вважали за реставрацію. Найбільший вплив на розвиток реставраційної теорії та практики започаткував архітектор Е. Віолле-ле-Дюк, який виконав реставрації давніх храмів і оборонних споруд (собор Сент-Круа у м. Орлеані, Собор Нотр-Дам у Парижі, Міланський собор, Замок П'єрфон, Каркассонна фортеця тощо). Методика Е. Віолле-ле-Дюка, названа цілісною або стилістичною реставрацією, поширилася у багатьох країнах Європи, викликавши протести відомих діячів культури (Гюго В., Рескін Д., В. Морріс). Реставратор архітектор проф. Бойто К. (1836–1914; Італія) з використанням методу археологічної реставрації відстоював автентичність кожної пам'ятки зі збереженням двох її найголовніших характеристик: історичного документа і витвору мистецтва. Сформулював актуальні дотепер вісім вимог реставрації: забезпечити стилістичні відмінності між доповненнями і справжніми частинами пам'ятки; між ними має бути очевидна різниця в матеріалі; у нових частинах пам'ятки слід відмовитися від деталювання і орнаментики; складання текстових описів і фотографічної фіксації етапів дослідження

та реставрації пам'ятки, публікація їх або зберігання в самій пам'ятці; дотримання гласності при ухваленні рішень про реставрацію пам'ятки.

Була запропонована класифікація видів реставрації пам'яток архітектурних об'єктів (проф. Бойто К.):

- Археологічна: для пам'яток античності, де потрібно абсолютна строгість і стриманість реставратора.

- Мальовнича: для пам'яток середньовіччя, яким властиві свобода композиції і вирішення архітектурних деталей, що виключає можливість беззаперечно достовірного відновлення, якщо не збереглися безпосередніх слідів втрачених елементів.

- Архітектурна: для пам'яток доби «Відродження» і наступних періодів, архітектура яких підпорядкована принципам регулярності (симетричні структури з повторюваними частинами, архітектурними деталями), що дозволяє впевнено доповнювати втрачені елементи.

Метою реставрації архітектурних об'єктів є вдосконалення теоретичної і методологічної бази проектних досліджень пам'яток архітектури.. Основні положення та вимоги, щодо виконання комплексних досліджень об'єктів культурної спадщини зазначені у ДБН України – ДБН А.2.2-14 : 2016 - «Склад та зміст науково-проектної документації на реставрацію пам'яток архітектури та містобудування» (редакція від 2020 р.). В ДБН України викладені вимоги щодо необхідних комплексних досліджень об'єктів культурної спадщини (розділ № 6 – «Склад та зміст комплексних наукових досліджень»).

Питання вдосконалення методики проектних досліджень, що реалізуються у ході виконання реставраційних робіт, залишаються актуальними і можуть бути основою для розроблення рекомендацій з поглиблених досліджень та способів виконання реставраційних робіт.

Комплексні наукові дослідження включають технічну інформацію ДБН А.2.2-14:2016 (редакція 2020 р.):

- Історико-архівні та бібліографічні дослідження.
- Обмірні креслення.
- Архітектурні дослідження.
- Інженерно-конструкторські дослідження.
- Дослідження інженерних систем.
- Науково-технологічні дослідження.
- Дослідження живопису і предметів внутрішнього оздоблення.
- Дослідження території пам'ятки.
- Фотофіксація матеріалів.

Склад наукових досліджень відображаються в реставраційному завданні. Комплексні наукові дослідження виконуються до початку науково-проектних робіт та складаються з розділів:

- 1) Історико-архівне дослідження.
- 2) Бібліографічне дослідження.
- 3) Натурне дослідження.
- 4) Лабораторне дослідження.

Історичні, архівні, бібліографічні дослідження включають: збір та вивчення опублікованих джерел, виявлення архівних матеріалів та їх систематизацію, що стосуються пам'ятки та її середовища. Результати історичних, архівних, бібліографічних досліджень оформлюються у вигляді історичної довідки. Натурні дослідження виконуються з метою вивчення матеріальної структури об'єкту культурної спадщини, визначення частин (елементів) первісного ядра та пізніших історичних дій об'єкту культурної спадщини, виявлення місць втрачених частин або елементів об'єкту.

Зміст натурних досліджень визначається програмою досліджень, що включають:

а) Обміри: архітектурні, архітектурно-археологічні, фотограмметричні обміри та виконані за ними креслення є основою документації, яка розробляється для збереження об'єкту (пам'ятки), та невід'ємною складовою результатів натурних досліджень.

б) Архітектурні дослідження (систематичний процес зображення та реєстрації історичних споруд, споруд, об'єктів, районів і місць (як історичних, так і доісторичних) у заданій географічній або тематичній області).

в) Археологічні дослідження (історичне минуле людства за речовими джерелами матеріальної культури), які включають польові та камеральні дослідження.

г) Конструкторські дослідження (сукупність робіт, спрямованих на отримання нових знань та їхнє практичне застосування при створенні нового виробу або технології).

д) Науково-технологічні дослідження (інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій).

е) Дослідження території, прилеглої до об'єкту (пам'ятки).

ж) Фотофіксація.

В межах завдань, поставлених у програмі науково-дослідних робіт, розробляються плани, фасади, перерізи із позначенням місць влаштування зондажів, шурфів з метою дослідження мурування,

результати яких формують наукову базу з вивчення та систематизації пам'яток та є складовою частиною науково-дослідних робіт.

Результатами сучасних комплексних наукових досліджень в конкретному окремому випадку являються:

1. Архітектурно-археологічні обміри із фіксацією усіх змін в об'ємній та планувальній структурі пам'ятки з їх описом (фіксують усі особливості пам'яток архітектури - їхнє розпланування, архітектурно-композиційне вирішення, конструкції включно з конфігурацією плану (з неоднаковістю товщини стін тощо) і членування фасаду (з відхиленнями від вертикалі, перепадами висот тощо).

2. Звіт про інженерне обстеження з фіксацією стану мереж та висновками щодо їх експлуатаційних показників та рекомендацій щодо їх подальшої експлуатації.

3. Звіт про конструкторське обстеження з фіксацією стану конструкцій та висновками щодо їх експлуатаційних показників та рекомендацій щодо їх підсилення, укріплення.

4. Звіт про хіміко-технологічні обстеження та дослідження з рекомендаціями щодо застосування матеріалів та технологій.

5. Звіт про дослідження живопису і предметів внутрішнього оздоблення.

6. Звіт про археологічні дослідження з фіксацією археологічних та архітектурно-археологічних складових пам'ятки.

7. Звіт про інженерно-геологічні вишукування з висновками та рекомендаціями.

8. Звіт про архітектурні дослідження.

Загальним результатом комплексних наукових досліджень є фіксація первісного ядра об'єкту культурної спадщини (пам'ятки) та історичних дій (в тому числі архітектурно-археологічних), визначення функціональної типології, ролі у навколишньому середовищі, належності до архітектурного стилю, колористичного рішення, авторства тощо. Отримані дані є єдиним об'єктивним джерелом визначення автентичності об'єкту культурної спадщини (пам'ятки) в цілому, її окремої частини (елемента) та історичної додаткової інформації об'єкту.

Слід визнати, що у переважній більшості випадків при реалізації проектів реставрації пам'ятки архітектури, комплексні наукові дослідження не завершуються на проектній стадії, а продовжуються у процесі проведення реставраційних та адаптаційних робіт. Реалізація комплексних наукових досліджень часто може мати ширші завдання пов'язані зі збереженням та відродженням матеріальної та нематеріальної спадщини у конкретному містобудівному середовищі і

може бути пов'язана з необхідністю розробки інноваційних варіантів ревіталізації культурної спадщини в технічному аспекті. Реалізація комплексних наукових досліджень поєднує економічні, культурні, етнографічні, дизайнерські та інші фактори.

Результати, отримані під час проведення комплексних наукових досліджень, є науковою базою для обґрунтування та прийняття проектних рішень і приводяться в пояснювальній записці на стадіях «Ескізний Проект», «Проект» та «Робочий проект». Комплексні наукові дослідження є найважливішою частиною фахового процесу реставрації архітектурних об'єктів.

РЕКОНСТРУКЦІЯ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ З ПОПЕРЕДНІХ ІСТОРИЧНИХ ЕПОХ І СТИЛІВ

Купранець Р.В., аспірант Погранична І.І., к. арх., доцент
(*Національний університет "Львівська політехніка"*)

У роботі проаналізовано типи житлової забудови історичних міст та сучасний стан планувальної структури історичних кварталів. Виявлено, що переважна більшість будинків не відповідає теперішнім архітектурно-функціональним вимогам та будівельним нормам, правилам та сучасним умовам проектування.

Досить великий відсоток рядової вуличної забудови історичних міст формують житлові будинки історичної забудови періоду історизму або сецесії. (Рис. 1) Це будинки фонові міської забудови, які були збудовані в часи Австрійської імперії в другій половині XIX-го – початку XX-го ст. Житлові будинки цього часу в центральних і прилеглих частинах міст склали основну частину вуличної забудови, утворюючи певні ансамблі. Будинки розміщувалися впритик до червоних ліній, за рідким випадком могли бути курдинери з озеленення. В залежності від ширини парцелі будинки ставилися в 3,5,7 чи 9 вікон. При вузьких парцелях в'їзні брами розміщувалися в бокових частинах, при достатній ширині – розміщувалися по центру. Звідси і планувальна схема будинку мала конфігурацію з правою або лівою офіщиною, чи утворюючи замкнений двір.